

ODKLÁDAT SI PENÍZE ZE SOUČASNÝCH ZISKŮ PRO BUDOUCNOST NA DŮSLEDKY SUCHA JE NUTNOST

František Kaňok

Na jednání ekonomické komise OLH ČZV jsme byli seznámeni zástupcem MZe úseku LH s programem, který schválila vláda ČR k řešení důsledků klimatických změn, usnesením č. 620 z 29. 7. 2015 s úkoly MZe a MŽP i s již užívanými možnostmi financování adaptačních opatření z MZe. Je tady rychlá reakce. Ale bude dostačující?

TROCHU HISTORIE

Problém usychání smrku začal v oblasti bývalého OI Krnov, kde jsem působil, už krátce po transformaci v roce 1992. Nejdříve byla postižena LS Opava v oblasti Hlučinska ve SM porostech po žírech pilatek, později i LS Vítkov a LS M. Albrechtice revír Cvilín a Osoblažsko, LS Šenov a Jablunkov a městské lesy Krnov, Opava, Budišov, Ostrava a další. Zbytku republiky se prosychání netýkalo, takže jsme museli i odbornou veřejnost přesvědčovat, že kůrovec a václavka jsou zde až druhotnými škůdci. Později šlo již o masovější výskyt kůrovcových a václavkových souší v okolních lesích všech vlastníků lesa se smrkem, stejně jako v příhraničních oblastech Polska a Slovenska. Smrkové porosty se silně prořeďovaly a i v mlazinách začal výskyt rezavých jedinců nebo skupin. To nás postupně utvrzovalo v tom, že bude nezbytné začít zakládat smíšené druhově pestré porosty. Současně byly vytvářeny podmínky pro přirozenou obnovu příměsí BO, MD, DGL, JV, JS, BK, ale i břízy a jeřábu. Smrk v přirozeném zmlazení jsme brali jako výplňovou dřevinu. Je s podivem, že na plochách, kde měl smrk zastoupení 70%, je dnes i 6 druhů dřevin. Zpracování kalamity bylo možné díky vysoké aktivitě firem a tomu, že v letech po transformaci bylo na lesních správách 3 až 6 smluvních územních jednotek a zázemí místních pěstebních a těžebních dělníků a živnostníků z přilehlých obcí.

Hlavním důvodem plošného usychání smrku je komplex příčin: prvotní je oslabení smrkových porostů dlouhodobým působením průmyslových imisí z ostravsko-karvinské i katowické oblasti; výsadba smrkových porostů v minulém století pro potřeby dolů Ostravska a Karvinska;

výsadba smrkových porostů, často monokultur, na nevhodných stanovištích, zemědělských pozemcích a v oblastech 3., 4. i 5. lesního vegetačního stupně; kritický, opakující se nedostatek srážek; pro smrk nevhodné břidlicové podloží. Takto oslabené porosty byly příznivé pro rozvoj do té doby neškodné václavky a rozvoj kůrovců včetně lýkožrouta severského.

Fatální důsledky mělo kalamitní usychání smrku na ekonomické výsledky. V počátku, kdy celkové těžby překračovaly roční těžební etáty a rozhodující podíl pěstební činnosti nastupoval až v následujících letech, vykazovaly všechny lesní majetky zisky. Jak začaly zvýšené soušové těžby klesat a naproti tomu rostly náklady na pěstební činnost, rostl počet lesních majetků trvale ztrátových.

SOUČASNÁ SITUACE

Od počátku roku 2016 jsme na severní a střední Moravě po velkém suchu v roce 2015 svědky další vlny a gradace usychání smrku. V postižených lesních porostech, kde ve stejném období loňského roku bylo zakmenění 7–8, je v současné době zakmenění 2–4, a to jen díky příměsí BO, MD a BK. Díky nasazeným harvesterům se daří zpracování. Obraz stavu lesa se mění takřka před očima. Při nedostatku kvalifikovaných lesních dělníků bude nejnáročnějším úkolem vlastní zalesnění v pestré a klimaticky odolnější druhové skladbě, eliminování vlivů zvěře a dopěstování těchto porostů. Adaptaci lze realizovat mimo jiné využitím potenciálu přirozené obnovy žádoucích dřevin.

Zvolený systém výběrových řízení s velkými územními jednotkami nás připravil

v minulosti o ty nejkvalitnější pracovníky z okolních vesnic. Učňovské lesnické školství se téměř úplně rozpadlo. Dříví z této lesnaté oblasti ji opouští bez přidané hodnoty. Řada místních pil nebyla mimo jiné i pro vysokou cenu kulatiny schopna udržet své provozy.

V žádném případě však nelze paušálně zatracovat dřevinu smrk. Protože komu se podaří razantně zbrzdit proces usychání smrku, získá do budoucna velkou konkurenční ekonomickou výhodu a čas. A navíc žádná dřevina to nemá jistě.

EKONOMICKÉ DOPADY SUCHA

Čtení tiskových zpráv LČR, s. p., a VLS, s. p., i přesto, co se v lesích odehrává v souvislosti se suchým rokem 2015 i vlivy v předchozích letech, může u čtenáře vyvolat dojem, že se v posledních letech soutěží o dosažení co nejvyššího hospodářského výsledku (LČR, s. p. – 6,49 miliardy Kč / odvod státu 5,6 miliardy, VLS, s. p. – 0,6 miliardy Kč).

Každý lesní hospodář, vědom si současných projevů sucha i zkušeností s ním za posledních 20 let a nutnosti realizace adaptačních opatření i existence jistého vnitřního dluhu v obhospodařování lesů z minulých let, by měl myslet na budoucnost lesů a jeho funkcí a začít na ně systémově odkládat finanční zdroje.

V posledních třech letech je průměrné zpeněžení dříví jako hlavního zdroje HV nejvyšší v historii. Situace se ale může změnit (vývoj cen dříví v dlouhodobém horizontu má tvar sinusoidy se střídáním vrcholů a propadů v cyklech).

Nastal vhodný čas si ze strany státních podniků vyjednat se zakladateli systémů-

vá pravidla pro odvod tzv. dividendy státu (odvodu zisku státu) za postoupení práva hospodaření a tento odvod ukládat na MZe do fondu lesů.

Nebo se bude čekat, až se současná situace na severní a střední Moravě v odumírání smrku projeví na území celého státu? Nebudou se pak velmi obtížně hledat finanční zdroje na odstraňování následků sucha a kalamit, nebudou chybět peníze na pěstební činnost a realizaci adaptačního programu lesů z důvodů klimatických změn a udržení všech funkcí lesů?

Vlivy nadměrného sucha, nedostatek srážek zejména ve vegetační době se dotýkají všech, kdo v přírodě hospodaří. Ale ekonomické dopady jsou rozdílné mezi odvětvími. Lesní hospodářství se může v porovnání se zemědělstvím dostat do argumentační nouze pro vysoké HV v posledních letech. Navíc hospodaření v lese je složitý dlouhodobý proces s ekonomickými dopady až 30 let, a to s ohledem na dlouhé obmýtlí lesních porostů minimálně 80 až 100 let. Usychání smrku v lesních porostech má ve zjednodušeném výčtu především tyto důsledky:

- Smrk je naší nejproduktivnější dřevinou s nejvyšší rentou pro vlastníka, a tudíž ekonomický dopad jeho výpadku je nejvyšší, a to i při řízené změně druhové skladby.

- Těžená dříví ve stadiu souší má nižší realizační cenu cca o 600 Kč/m³ v porovnání se zdravým dřívím.

- Vytěžením smrkového dříví v porostech nad 40 let má sice vlastník lesa příjmy z těžeb z vysokých objemů, ale promítají se zde již ekonomické ztráty z nižší realizační ceny souší. Především ale, než nově založené porosty dorostou do 40 let, má vlastník jen minimální příjmy z realizované produkce. Stojí však před ním obrovská suma nákladů na založení nových lesních porostů na plochách po odtěžených souších, a to nejen náklady na zalesnění a zajištění porostů, ale další na jejich výchovu až do stadia prvních probřek, z nichž je možno očekávat první výnosy.

- Nabíhají zvýšené náklady na těžební práce ve zpracování souší v porovnání s úmyslnými těžbami a náklady na obranná opatření.

- Pro zajištění bezpečnosti produkce a ostatních funkcí lesa ve vymezených ohrožených oblastech bude nutno reagovat na očekávané klimatické změny zakládáním smíšených lesních porostů s vyššími náklady na pěstební činnost a s potenciálně nižšími výnosy v porovnání se smrkem.

Velký vlastník lesa má určitou výhodu v tom, že si takzvaně na lesním majetku

přerozdělí diferenciální rentu, a to buď v rámci jednoho celku lesa, nebo mezi organizačními jednotkami. Malý vlastník, jakými jsou například obce a města, se z jednoho do druhého volebního období může dostat z vyššího zisku do dlouhodobější ztráty. To může pro některé obce znamenat citelný zásah do rozpočtu vzhledem k tomu, že většina z nich předepisuje správci a odbornému lesnímu hospodáři roční nájemné za obhospodařování lesa.

NAVRHOVANÁ EKONOMICKÁ OPATŘENÍ

Všechny uvedené důvody a argumenty podporují návrh odkládání finančních prostředků z tržeb za dříví pro budoucnost, a to buď:

- Do samostatného nově zřízeného lesního fondu.

- Do fondu, který vznikne doplněním předpisu o tvorbě rezervy na pěstební činnost.

Hlavními důvody pro změnu jsou:

- Neúplnost rozsahu současného i MZe navrhovaného řešení financování adaptačních opatření a následků sucha, která dle mého názoru nezohledňují dostatečně procesy dlouhodobé tvorby lesa, při udržení samofinancování LH. Z přijatého usnesení vlády ke zmírnění negativních vlivů sucha vyplývá mimo jiné úkol C7 ve znění:

„V případě lesních pozemků identifikovat rizikové oblasti sucha a finančně podpořit předčasnou obnovu suchem poškozených porostů, případně jejich rekonstrukci (převedení na vhodnější dřevinnou skladbu se zvýšenou odolností k suchu) nebo převod z tvaru lesa vysokého na les nízký (výmladkový, pařezina).“ MZe zde navrhuje finanční podporu na úrovni stávajícího titulu obnovy lesních porostů po kalamitách v rámci Programu rozvoje venkova a v tomto případě je možné finanční podporu na zalesnění čerpat až 2 roky. Ale to je jen krátkodobé opatření. Ve skutečnosti se jedná o obnovu suchem poškozených porostů na vysychavých extrémních stanovištích holin, kde bude obnova značně ztížená a provázená ztrátami přísušky, a někde bude nutná obnova i s pomocí přípravných dřevin a podsadeb. Proto v zájmu tvorby a zajištění funkcí lesa je třeba to dlouhodobě finančně podpořit, a to do fáze skutečně zajištěné kultury, tak i následně včetně výchovy až do věku 40 let. Úkol G7 – zpracovat zásady k vytváření určitých objemů rezervních fondů pro překlenutí nepříznivých důsledků sucha v rozpočtech subjektů dotčených suchem – by mohla

úspěšně plnit níže uváděná dlouhodobá opatření (např. lesnický fond).

- Hlavním cílem LH by mělo být vytvoření a doplňování dlouhodobých zdrojů z výnosů z těžeb na financování ekonomických důsledků klimatických změn, minimálně do celkové výše nákladů na zajištěnou kulturu a plochu obnovy lesa plus běžnou roční tvorbu rezervy na pěstební činnost.

- Předběžná opatrnost pro trvalé zajištění funkcí lesa.

ZÁVĚREM

Je možno očekávat postupné zvyšování počtu organizačních jednotek se záporným HV např. u LČR a nutnost přerozdělovat diferenciální rentu k pokrytí jednotek ne vlastní vinou ztrátových podle předem stanovených pravidel, jak tomu bylo např. u přímo řízených lesních závodů LČR po roce 2000 a postupně i u lesních správ (dle modelu Kaňok, Čacký, Bařinka).

Současné ekonomické vlivy odumírání smrku a adaptace jsou téměř identické se situací v Krušných horách.

V lesním hospodářství byly uplatňovány postupně různé nástroje, a to: kalamitní fond, rezervní fond, fond MŽP, tvorba rezerv na pěstební činnost jako daňově uznatelný výdaj.

Současně užívaný nástroj – tvorba rezervy na pěstební činnost – řeší rozpočet jen na následující rok. Pro její vytvoření v odpovídající výši musí být zdroje z příjmů za dříví a HV. Ale z pohledu řešení současných důsledků usychání smrku na severní a střední Moravě i z pohledu ohrožení smrku v jiných regionech by bylo žádoucí přijmout dlouhodobý komplexní ekonomický nástroj. Tím by mohlo být zřízení lesního fondu nebo alespoň reforma systému tvorby rezervy na pěstební činnost. Nebo najít jiné řešení tak, aby vlastníci lesů v době, kdy mají vysoké příjmy z realizace dříví z úmyslných těžeb, ale zejména z kalamit a souší, si mohli odložit určitý podíl z tržeb na dlouhodobé zajištění tvorby nového lesa na dobu, kdy jim již nízký objem dříví k těžbě a záporný HV neumožní běžnou roční rezervu na pěstební činnost tvořit. A to zejména u lesů veřejného charakteru. Příspěvky státu s ohledem na jejich výši by pak k tomu tvořily doplňkový zdroj financování.

Autor:

*Ing. František Kaňok, CSc.
emeritní lesník a lesnický ekonom,
člen EK-OLH ČAZV, člen Pro Silva
E-mail: frantisekkanok@seznam.cz*